

„Oamenii nu sunt prizonierii destinului, ci prizonierii propriilor minți.”
Franklin D. Roosevelt”

Dr. Wiegand
Helmut
FLEISCHER

Războiul din Iran și consecințele sale

The Iran War and its Consequences

Acest articol analizează consecințele politice, de securitate și economice ale războiului din Iran pentru Orientul Mijlociu și ordinea internațională.

2,3

dr. Renate BRATU

Capcana supraîncrederii în economie și finanțe

Overconfidence is one of the most persistent behavioral biases affecting financial decision making. Investors, entrepreneurs, and even financial experts often overestimate their knowledge, predictive abilities, and control over uncertain outcomes.

9

Dan POPESCU

Istorie economică

Ministru român de Externe: Dreptul la viață al statelor mici (II)

- navigând pe meandrele veacurilor -

Romanian Foreign Minister: The Right to Life of Small States

Florența, 1944.

4,5,6,7,8

„Ideile mari pornesc din suflete mari”. Vasile Conta

1 IUNIE - Ziua Internațională a Copilului

La mulți ani, suflet de copil!

Apariții editoriale

Elena Macavei: “Călător în țări și locuri exotice”

3

Dorel
Morândău

**Intellectualii
români
Renașterea
spirituală**

8

Wiegand Helmut Fleischer

urmăre din pagina 1

O constatare cheie este că conflictul nu a produs o ordine postbelică stabilă, ci mai degrabă a exacerbă tensiunile regionale și globale existente. Deși capacitățile militare iraniene au fost semnificativ slăbite, Teheranul a reușit să asigure supraviețuirea regimului și să-i mențină relevanța politică ca actor regional. Războiul subliniază astfel raza de acțiune limitată a forței militare în atingerea obiectivelor politice pe termen lung. Nici schimbarea regimului, nici o limitare durabilă a riscurilor de proliferare și escaladare nu au putut fi realizate doar prin superioritate militară.

Războiul din Iran ca expresie a controlabilității militare limitate

Un punct de plecare analitic cheie pentru examinarea războiului din Iran constă în observația că superioritatea militară nu se poate traduce automat în controlabilitate politică. Deși Israelul și SUA au reușit să afecteze semnificativ capacitățile nucleare, de rachete și navale ale Iranului, obținând astfel avantaje operaționale pe termen scurt, conflictul demonstrează că distrugerea infrastructurii militare nu este sinonimă cu eliminarea durabilă a agenției politice. Sistemele autoritare cu mecanisme pronunțate de represiune, mobilizare și adaptare pot persista chiar și sub o presiune militară intensă, cu condiția să reușescă să își mențină funcțiile de bază și să păstreze aparența controlului politic atât pe plan intern, cât și internațional.

În cazul Iranului, această discrepanță este deosebit de evidentă. În ciuda pierderilor materiale semnificative, regimul a reușit să își atingă obiectivul principal: menținerea sistemului său. Prin urmare, această constatare este de o importanță centrală pentru analiză, deoarece contestă presupunerea adesea implicită că slăbirea militară duce inevitabil la

destabilizare politică sau chiar la schimbarea regimului. Mai degrabă, conflictul indică rezistența Republicii Islamice, care provine nu numai din capacitățile militare, ci și din controlul instituțional, autolegitimarea ideologică și capacitatea de a transforma presiunea externă într-o narațiune a rezistenței. În acest fel, vulnerabilitatea militară poate fi recodificată politic și tradusă înapoi în capacități de politică internă și externă.

În plus, Iranul nu s-a limitat la un răspuns pur defensiv, ci a extins activ conflictul în termeni economici și regionali. Blocada de facto a Strâmtoarei Hormuz ilustrează faptul că mijloacele asimetrice servesc unei funcții strategice pentru Teheran, care se extinde dincolo de beneficiul militar imediat. Acestea cresc costurile conflictului pentru actorii externi, exercită presiune asupra fluxurilor energetice și comerciale globale și, astfel, mută confruntarea de la nivelul atacurilor militare bilaterale

la nivelul interdependențelor internaționale. Acest lucru duce la o perspectivă analitică crucială: în sistemele de ordine extrem de interconectate, un actor inferior din punct de vedere militar își poate stabiliza poziția dacă posedă instrumente capabile să genereze costuri sistemice consecvente.

Prin urmare, războiul nu poate fi interpretat în mod convingător ca o slăbire liniară a Iranului. O explicație mai precisă este presupunerea unui proces simultan de eroziune materială și afirmare strategică. În timp ce resursele militare au fost distruse, mesajul politic al regimului a rămas intact: că Iranul rămâne capabil de acțiune și indispensabil în ciuda atacurilor externe. Tocmai această combinație de vulnerabilitate și rezistență face ca conflictul să fie relevant din punct de vedere analitic. Aceasta demonstrează că războaiele moderne nu pot fi evaluate doar în funcție de câștigurile sau pierderile teritoriale, ci și în

funcție de impactul lor asupra percepțiilor privind legitimitatea, descurajarea și caracterul indispensabil regional.

Pentru o analiză ulterioară, rezultă că războiul din Iran nu ar trebui înțeles în primul rând ca un joc militar cu sumă nulă. Mai degrabă, acesta indică o problemă structurală fundamentală a conflictelor actuale: escaladarea militară poate genera avantaje operaționale fără a elimina cauzele politice subiacente ale conflictului. Dimpotrivă, există riscul ca aceasta să adâncească problemele de ordine existente, să creeze noi dependențe și să deschidă oportunități suplimentare pentru actorii precum Iranul de a se poziționa ca un factor indispensabil în stabilitatea sau instabilitatea regională. Prima constatare a analizei este, prin urmare, că limitele puterii militare devin evidente în acest caz tocmai acolo unde obiectivele politice se extind dincolo de slăbirea pe termen scurt a adversarului.

Iran

Teza centrală a analizei este că, deși Iranul a fost semnificativ slăbit material, nu a fost marginalizat decisiv strategic. Menținerea sistemului pare a fi principalul obiectiv de război al conducerii iraniene, care a fost atins în ciuda daunelor substanțiale aduse capacităților sale nucleare, de rachete și navale. În plus, este deosebit de important faptul că Teheranul a reușit să extindă conflictul atât geografic, cât și economic, crescând astfel costurile războiului pentru actorii externi. Din această perspectivă, blocada de facto a Strâmtoarei Hormuz funcționează nu doar ca un mijloc de presiune militară, ci și ca o pârghie strategică ce combină descurajarea, disruptivitatea economică și puterea de negociere diplomatică. Această lucrare concluzionează că, în ciuda slăbirii sale militare, Iranul nu poate fi scos din ordinea regională în ceea ce privește politica de securitate sau economia.

Israel

Evaluarea israeliană este descrisă explicit ca fiind ambivalentă în articol. Pe de o parte, capacitățile militare ale Iranului au fost substanțial afectate, obținându-se astfel avantaje operaționale și temporale. Pe de altă parte, obiectivele politice mai largi au rămas neîndeplinite: nu a existat nici o schimbare de regim la Teheran, nici eliminarea completă a potențialului nuclear al Iranului în ceea ce privește cunoștințele, materialele și reproductibilitatea infrastructurii. Articolul interpretează acest lucru ca o expresie a unei transformări fundamentale a doctrinei de securitate israeliene. O paradigmă de prevenire ofensivă înlocuiește din ce în ce mai mult o strategie bazată în primul rând pe descurajare, una care nu mai urmărește să limiteze amenințările, ci mai degrabă să le neutralizeze

proactiv pe teritoriul inamicului. Cu toate acestea, articolul identifică o problemă structurală cheie tocmai în acest sens, deoarece intensificarea mijloacelor militare amenință să înlocuiască o definiție coerentă a obiectivelor politice și, prin urmare, consolidează tendința către un ordin de escaladare permanentă.

SUA

O atenție deosebită este acordată dilemei strategice a Statelor Unite. Washingtonul rămâne dependent de implicarea regională continuă, dar urmărește obiectivul pe termen lung de a retrage resursele din Orientul Mijlociu pentru a-și realinia prioritățile globale. Războiul arată clar că interesele americane cheie - în special neproliferarea, protejarea Israelului, securizarea fluxurilor energetice și comerciale și stabilitatea regională - continuă să necesite o prezență politică și militară substanțială. În același timp, confruntarea atrage atenția, capacitățile militare și resursele fiscale într-un mod care restricționează spațiul de manevră global al SUA și, în special, îngreunează competiția sa strategică cu China. Acest articol concluzionează că implicarea americană nu permite o ieșire ordonată, ci mai degrabă adâncește implicarea structurală a SUA într-o ordine regională marcată de conflicte.

Actori regionali

La nivel regional, articolul identifică o mișcare duală de vulnerabilitate și reorientare strategică. Arabia Saudită răspunde expunerii sale la riscurile legate de rachete, drone și infrastructură cu reținere, dar și cu scopul de a obține o mai mare autonomie de securitate și de a construi parteneriate suplimentare. Pentru Liban, articolul arată că stabilizarea durabilă depinde semnificativ de posibilitatea negocierii politice a izolării Hezbollah fără a declanșa noi conflicte interne. Ordinea regională apare astfel nu doar ca un produs al dominației militare, ci ca rezultat al unei interacțiuni complexe între autoritatea statului, legitimitatea internă, reconstrucție, integrare socială și limitarea influenței externe.

Rusia și China

În ceea ce privește marile puteri, articolul dezvoltă o perspectivă comparativă nuanțată. Rusia are acum doar o influență directă limitată asupra dinamicii conflictului, dar ar putea beneficia indirect de autocontrolul strategic al SUA, cu condiția ca Washingtonul să absoarbă permanent resursele din Orientul Mijlociu. China, la rândul ei, apare pe termen scurt ca un potențial câștigător al unei politici de reținere strategică, deoarece evită costurile intervenției directe și ar putea beneficia simultan de o slăbire relativă a capacității americane de acțiune. Rămâne însă de văzut dacă această poziție rezervată poate fi tradusă într-o putere durabilă de a modela ordinea internațională. Prin urmare,

acest articol subliniază faptul că redistribuirea influenței în sistemul internațional nu este automat sinonimă cu o conducere activă.

Economia globală

Dimensiunea economică a

războiului este interpretată în acest articol ca o expresie a unei transformări structurale profunde a economiei globale. Perturbarea rutelor comerciale maritime, creșterea costurilor energiei, asigurărilor și transportului, precum și presiunea asupra

lanțurilor de aprovizionare globale și a structurilor financiare, indică o evoluție în care rezistența la câștigurile de eficiență devine din ce în ce mai importantă. Acest lucru este asociat nu numai cu un risc crescut de inflație și creștere, ci și cu o fragmentare tot mai

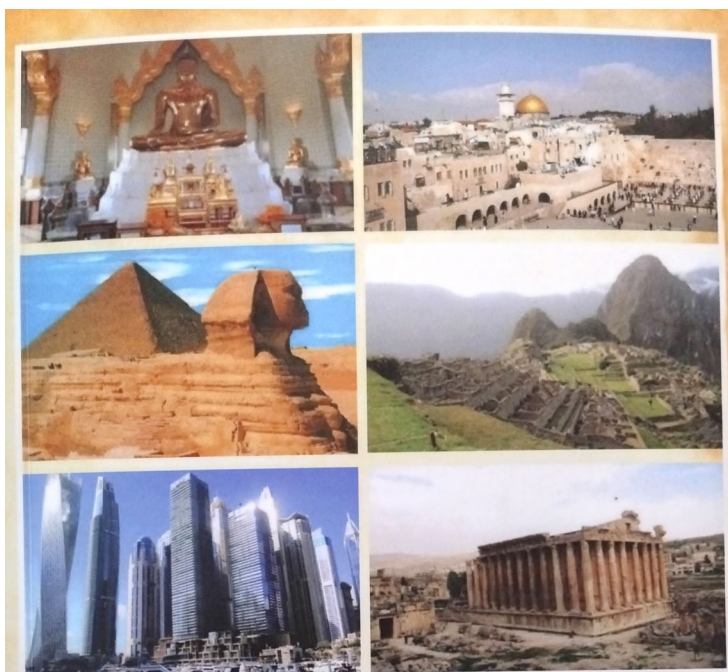
profundă a economiei globale. Războiul acționează astfel ca un catalizator pentru o transformare în care considerațiile geo-economice și de politică de securitate eclipsează din ce în ce mai mult logica optimizării costurilor globalizate.

EVALUARE FINALĂ. Per total, războiul din Iran ar trebui înțeles mai puțin ca un conflict militar încheiat și mai mult ca o intensificare a crizelor structurale regionale și globale deja existente. Niciuna dintre părțile centrale ale conflictului nu a reușit să-și atingă obiectivele maxime; în schimb, au fost create noi dependențe, riscuri suplimentare de escaladare și probleme de ordine pe termen lung. Prin urmare, adevărata consecință a războiului nu constă într-o schimbare clară a puterii în favoarea unui singur actor, ci în erodarea suplimentară a unor aranjamente de securitate robuste, creșterea incertitudinii strategice și accelerarea fragmentării geo-economice. Dintr-o perspectivă academică, acest lucru susține teza conform căreia, în condiții de interdependență multiplă, escaladarea militară poate permite câștiguri izolate de putere, dar, în același timp, crește costurile politice ale instabilității colective pentru toți actorii implicați.

Apariții editoriale

Elena Macavei: „Călător în țări și locuri exotice”

Nu cu multă vreme în urmă, prof. univ. dr. Elena Macavei și-a publicat volumul „Călător în țări și locuri exotice”, Edit. Eco Transilvan. Alături de marea sa pasiune privind învățământul, pedagogia, distinsa cercetătoare și dascăl universitar de valoare, laureată în anul 2003 a Premiului „Constantin Rădulescu Motru” al Academiei Române pentru lucrarea de unic autor „Pedagogie. Teoria Educației” vol. I și II, București, și-a demonstrat și își demonstrează de-a-lungul timpului, o altă mare pasiune, călătoriile. Cu un spirit de observație remarcabil, fundamentat pe un univers cultural deosebit al autoarei, pe o curiozitate creativă din care se desprinde lumea așa cum este ea, dr. Elena Macavei continuă în cartea în discuție investigațiile sale scriitoricești, reflexive, mai ales partea frumoasă a mapamondului, în țări și locuri exotice ale Terrei. Ilustrând printre altele, diversitatea uluitoare a culturilor și civilizațiilor. „Călătoriile sunt fascinante lecții de învățare a vieții. Viața însăși este o neconținută călătorie a omului spre astre”, remarca, pe bună dreptate a prof. dr. Anton Ilica în însemnările sale despre lucrarea doamnei Elena Macavei. Să parcurgem, dar, alături de autoare, acest miracol, adesea aproape de divinitate, care este lumea noastră ce ne adăpostește cu generozitate. (D.P.)

ELENA MACAVEI CĂLĂTOR ÎN ȚĂRI ȘI LOCURI EXOTICE

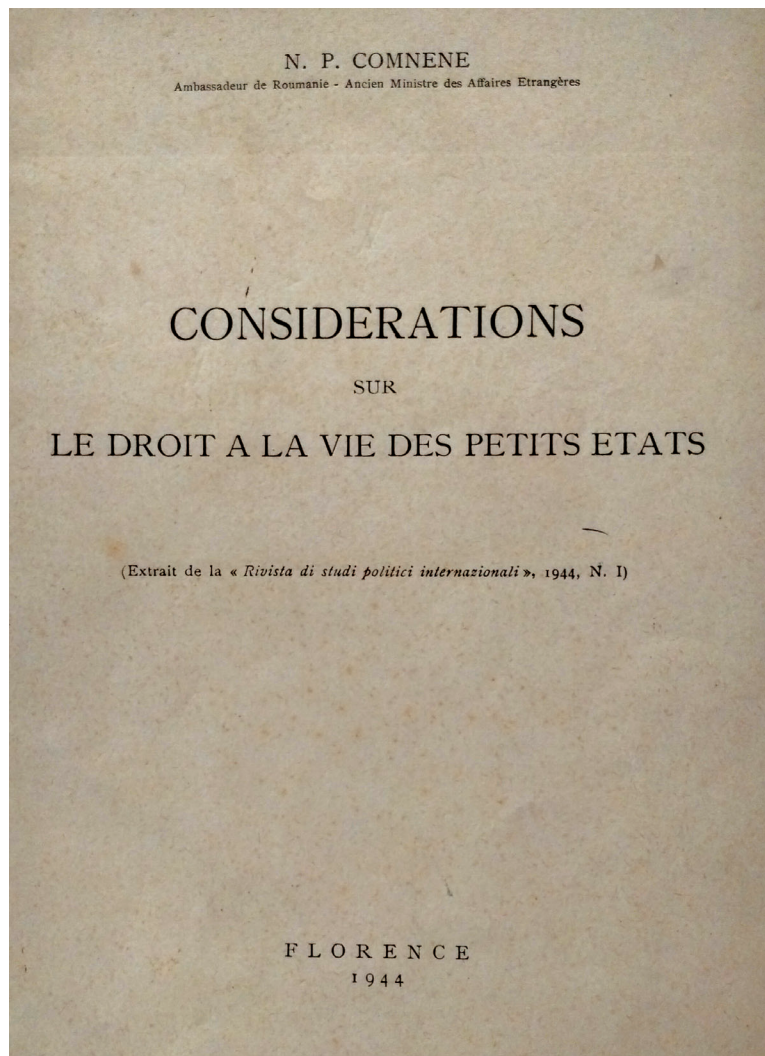
Eco Transilvan

Dan POPESCU

urmăre din pagina 1

13. În partea a doua a lucrării sale „*Considerations sur le Droit a la Vie des Petites Etats*”, lucrare sub formă de broșură și semnată de fostul diplomat de talie și ministru de Externe al României, **N. P. Comnen**, extrasă din revista italiană „*Rivista di studi politici internazional*”, nr. 1, 1944, Florența, 1944, autorul examinează pe larg cauzele și maniera în care au fost realizate modificările pe harta Europei după Marele Război, 1914 - 1918, relevând situații și argumente „pro” dintre cele mai însemnate. Și demonstrând, deopotrivă, lipsa de consistență științifică a celor ce contestau asemenea schimbări. Modificările respective nu au fost generate de voința învingătorilor, cum încercau să promoveze și să se agațe de minciuni unui politicieni și ideologi ai statelor învinse într-o confruntare pe care au declanșat-o chiar ele, în dorința de a stăpâni lumea, ci aveau adânci rădăcini istorice în evoluțiile de un fel sau altul care au caracterizat devenirea „bătrânului” și frământatului nostru continent. Comnen îl citează astfel pe colonelul american House, colaborator de seamă și prieten al președintelui Wilson. House, făcând un examen critic al operei realizate la Versailles, scria: „Cu toate unele mici erori regretabile de detalii, este un adevăr incontestabil că pentru prima oară în istorie Europa se bucură acum de o diviziune politică naturală, de o hartă stabilită potrivit aspirațiilor și afinităților spontane ale popoarelor (sbl. H). Aceste principii nu au prezidat de fel stabilirea hărții europene de către Congresul de la Viena din 1815 sau cele care au urmat. Popoarele au trecut, ca niște obiecte fără valoare, de la o suveranitate la alta. Factorii determinanți ai acestor partajări nu au fost alții decât numai ambițiile, puterea sau abilitatea suveranilor și a miniștrilor lor de Afaceri Străine. De altfel, au recoltat ceea ce au semănat căci cea mai mare parte a războaielor după 1815 au avut cauze naturale tocmai în efortul popoarelor oprimate pentru a scutura jugul străin și a realiza unitatea lor politică și etnică”. Mai arată apoi americanul: „Era și este, deci, natural ca evenimentul - Conferința noastră de la Paris - să fie ghidată de demersul general al popoarelor de a dispune liber de soarta lor”.

Gânduri cât se poate de corecte, susținute de argumente și probe istorice și etnice irefutabile, ale acestui cercetător militar american și demnitar al președintelui Wilson, om care văzuse deja multe, se confruntase deja cu multe și citise deja mult la viața lui. Pot fi „înțelese”, deci, puterile ce nu au fost satisfăcute de rezultatele Conferinței de la Paris, acestea abordând o perspectivă care critică Tratatul și depunând eforturi, din ce au ele mai bun, să le distrugă, menționează Comnen. Dar că unii cetățeni aparținând națiunilor care au fost printre principalii autori ai Tratatelor, și la care s-a făcut referiri anterior, își propun să bulverseze

total astăzi (prin anii de sfârșit 1920 și 1930, pe urmă de debut 1940 sub pretextul falacios (înșelător, n.n.) că astfel se garantează pacea, neglijând adevărurile proclamate înainte, este foarte greu de înțeles, conchide Nicolae Petrescu Comnen. Referindu-se astfel la unele discuții teoretice, economice și politice nebuloase și „subțiri” promovate nu doar de exponenți revansarzi, ci de unii autori enunțați ce nu prea făceau parte inițial din acest grup. Asemenea opinii par să ignore, în plus, că cele stabilite teritorial la Paris nu au fost fructul unei liberalități consimțite micilor națiuni de către marile puteri victorioase și care ar fi putut, în unele cazuri să fie revocate prin simpla voință a prezumtivilor donatori.

Adevărul este total diferit, scrie N.P.C. Cea mai mare parte a teritoriilor vădite în urma disoluției Austro - Ungariei și a Rusiei țarilor, au fost integrate prin libera voință a locuitorilor lor la una sau alta din țările preexistente sau și-au proclamat independența. Aceasta este situația reală și nu alta, mai arată Comnen, o situație recunoscută de toți experții, de toți istoricii și demnitarii la Paris. Firește, în afară de „inamici”. Astfel, Transilvania, Basarabia și Bucovina s-au alăturat, prin voința cetățenilor lor, României, la fel Trentin-ul Italiei, Croația și Slovenia Serbiei, pentru a forma Jugoslavia, în vreme ce Polonia, Cehoslovacia și statele baltice, după numeroase vicisitudini, s-au declarat independente. Într-o scrisoare istorică, citată de cercetătorul român, și adresată în 6 mai 1920, contelui Appony, din delegația ungară, A. Millerand, în calitate de Președinte al Conferinței de Pace, recunoștea oficial și fără rezerve, această situație de fapt și de drept, cu toate consecințele politice și juridice ce decurgeau ca atare: „Voința popoarelor, arată A. Millerand, s-a exprimat în zilele din Octombrie și Noiembrie 1918,

atunci când «Dubla Monarhie» s-a prăbușit și când populațiile, multă vreme oprimate, s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi sau cehoslovaci”. Fără echivoc. Faptele care au fost verificate la fața locului, printre alții, de experții englezi și americani, nu pot fi contestate de contele Appony, care, de altfel, avea propriile sale interese să o facă, lipsite de obiectivitate, scrie Comnen.

14. Astfel de realități au fost confirmate de mărturisirile unuia dintre principalii actori ai dramei, dl. Reiner, Cancelarul Austriei, delegatul țării sale la Conferința de Pace. Petrescu Comnen arată că în discursul său de la Saint-Germain din 2 iunie 1919, acesta menționa că 12 noiembrie 1918 marchează finalul dispariției Austro-Ungariei. „De la această zi, arăta demnitarul austriac, nu a mai fost monarhie, nu a mai fost dualismul dezastruos, nu a mai fost guvern austriac sau ungar... au fost doar opt națiuni care au creat propriile lor parlamente, guvernele lor sau s-au alipit la geneză, armatele lor, pe scurt,

Nicolae Petrescu Comnen

sursa: Wikipedia

state ca atare”. În asemenea condițiuni, conchide Comnen, în acord cu documentele Conferinței, „Tratatul de Pace nu a creat un stat de drept. El nu a făcut decât să recunoască o stare de fapt și de drept anterioară. Ideea unei liberalități revocabile trebuie dar îndepărtată cu fermitate”.

Mai sunt și alte argumente, notează, în cârticica sa, perfect motivat, ministrul de Externe român. „Chiar dacă în mod ipotetic această liberă expresie a voinței populare (pentru națiunile și statele amintite, n.n.) nu s-ar fi manifestat înaintea Tratatului de la Versailles, statutul internațional al micilor țări europene nu ar fi putut fi în nici un caz considerat ca fructul unui act de liberalitate al marilor Aliați de odinioară. Să urmărim astfel - scrie Comnen -, vocea cea mai autorizată în materie, a profesorului american Moley O. Hudson de la Harvard University, expertul juridic al Comisiei americane la Conferința de Pace: «Atunci când președintele Wilson a proclamat Programul său integral condensat în cele 14 puncte, precum și principiul de justiție (dreptate, n.n.)

relevând pentru toate popoarele și naționalitățile dreptul lor de a trăi unii și alții în condiții identice de libertate și securitate... războiul a devenit pentru milioanele de oameni combatanți în rândul Aliaților, precum pentru alte mii și mii de alți oameni aflați în teritoriile inamice și repudiind inamicul, o veritabilă Cruciadă pentru libertatea popoarelor oprimate»”.

“S-au putut releva astfel, arată americanul, eforturile legiunilor de români, de cehoslovaci, de polonezi, de italieni formate în Franța, în Italia, în America etc., și care au combătut în rândul Aliaților pentru cauza bună a libertății lor. Am văzut, de asemenea, frații acestor legionari care, inițial, au combătut de cealaltă parte a baricadei, punând jos armele și trecând să lupte împotriva foștilor lor stăpâni, acum știind cu adevărat pentru ce se bat. Iar Aliații nu i-au asigurat că la sfârșitul sacrificiilor lor, ei vor afla pentru ei și descendenții lor o patrie liberă și independentă? Principiile proclamate de președintele Wilson și însușite de către toți Aliații, după cum remarcă Hudson, au format, prin consecință

Woodrow Wilson

sursa: Britannica

Winston Churchill

Benito Mussolini, Adolf Hitler

ceea ce juriștii numesc cauza politico-juridică a unui „contract sinalagmatic” de drept public.

Nu a fost deci „un cadou ceea ce naționalitățile au primit la Versailles, ci tocmai «prețul just» care le era datorat (în caz de victorie), pentru un contract plurilateral pe care l-au semnat cu sângele lor”. Desigur, în asemenea rânduri, ale lui Comnen citându-l pe americanul Hudson sunt termeni de drept, abstract, preț just etc., dar ei au în spate, s-a mai arătat, secole și secole de istorie frământată, de oprimări dure din partea unor stăpâni hapsâni și neînduplecați, numeroase execuții ale unor eroi ai neamurilor care au pus, mai presus de orice, lupta și sacrificiul lor pentru libertate. Iar în aceeași cheie, Comnen și Hudson conchid: „Aliații de astăzi (din anii 1930 - 1940, n.n.) care sunt și cei de ieri, n-au cum să modifice aceste contracte sau să se sustragă angajamentelor lor, fără a-și trăda partenerii de odinioară care au plătit cash, ei, cu propria lor viață ceea ce s-a contractat”. Considerăm că nu sunt deloc argumente, adăugiri, care să combată în acest sens.

Dar, mai subliniază Nicolae Petrescu Comnen, „nu punem sub semnul îndoielii bunele intenții ale unor autori anglo-americani care, prin proiectele lor îndrăznețe (unele concesii acum pentru fostele puteri învinse în trecut, impunerea și influențarea unor măsuri în alte țări, n.n.) speră să pacifice, odată pentru totdeauna, bătrânul nostru continent. Ei par să se sprijine pe ideile glosatoare (vocabular ce dă explicația cuvintelor vechi sau puțin cunoscute, n.n.) ale drepturilor omului, ce plasau printre obligațiile națiunilor aceea de a contribui la perfecționarea celorlalte. Însă atunci când o națiune crede că este obligată să contribuie cu ceea

ce are mai bun la perfecționarea celorlalți, ea nu are niciun drept să le constrângă să primească învățăturile sale, trebuie ca ele, națiunile respective să decidă ca atare. Acești ambițioși europeni care atacau odinioară națiunile americane și le supuneau avidei lor dominații pentru a le civiliza, afirmau ele (nelăsându-le să fabrice nici măcar o potcoavă), n.n., erau deseori ambiții uzurpatoare ce se sprijineau pe pretexte injuste și radicale” concluzionează Comnen.

15. Și are dreptate, arătam noi, revenind la marele Charcot cu al său dicton „Nu există boli, există numai bolnavi”. Ce să mai spunem despre încercările hitleriștilor de a supune cu forța, cu armele, lumea, dorințele lor rasiale și de stăpânire. Ce să mai spunem de încercările

sovieticilor de a impune estului european - din păcate, „la pace” cu puterile vestice - modelul lor de evoluție, inițial brutal, primitiv, criminal, ceva mai atenuat pe urmă dar, nu arareori, în favoarea dominației lor. Vezi cazurile Ungariei (1956), Cehoslovaciei (1969), Poloniei (în anii 1980) etc. și spunem - pentru că trebuie spus - că România a reușit prin forțele proprii să înlăture perpetuarea unui astfel de dominații, având chiar un Serviciu de Contrainformații antisovietic... Lumea este complicată, sunt mereu interese și interese, ele trebuie văzute în clar și deloc în clar-obscur. Iar modelele de dezvoltare trebuie construite de fiecare țară în lumina intereselor ei și nu ale altora. Chiar dacă nu chiar astfel formulată, ideea se desprinde limpede din scrierea fostului ministru de Externe român. Sigur, „burghez”, iar, cum mai arătam, cei de după 1944, după 1947, l-ar fi condamnat la o expiere sigură în pușcărie: burghez, școală în Franța, filogerman, filohitlerist (ambasadorul României în Germania 1932-1938), filoimperialist, catolic etc. Dar cine ar fi făcut-o? Deoarece trebuie văzut mai întâi cine sunt cei ce te condamnă. Păi erau mai toți comuniști, prosovietici, mulți dintre cei ale căror progeneruri ne-au învățat mereu, până au emigrat, și ne învăță după Revoluție cum „să fie mai bine”. Lor comunismul nu le-a luat ci le-a dat: case, funcții înalte, privilegii, un trai îmbogățit. Pentru unii dintre ei, noțiunea de țară era pe undeva aproape invizibilă. Nu are rost să mai comentăm... Ulterior, și numeroși, au plecat (emigrat) în Israel (Țaigăr etc.) unii în Ungaria (Drăghici) sau prin alte țări. Iar unii, când și-au văzut opera de falsificare a istoriei naționale distrusă, s-au sinucis (Roller) precum Hitler sau Goebbels. Afirmăm adesea că statul este un prost, chiar foarte prost gospodar. Așa și este, dar chestiunea depinde, cel mai adesea, de cine, ce și cum reprezintă statul, în funcțiile publice, privind proprietatea, în consiliile de administrație ale societăților și firmelor cu capital de stat etc. Dacă astfel sunt mulți „specialiști”

ignoranți, mult mai dispuși să-și servească propriul interes de avere, avantaje, privilegii etc., decât pe cel public, sigur că da, statul este cel mai prost gestionar al averii publice. Dar dacă nu, nu este deloc așa. O întregă istorie economică a Europei, a lumii, o demonstrează... Sparta și Athena în perioadele lor glorioase, Imperiul Roman în ascensiune, marele Imperiu romano-german al lui Carol Quintul, în care „soarele nu apunea niciodată”, progresele mari ale Franței în vremea lui Ludovic al XIV-lea, Regele Soare, și a lui J.B. Colbert, ministrul său de Finanțe, Imperiul lui Napoleon Bonaparte și, pe urmă, o bună perioadă a lui Napoleon al III-lea, industrialistul, ascensiunile, ca forță economică, ale Germaniei în secolul XX - o perioadă - dar și ale Rusiei Sovietice o bună perioadă, ale Italiei - un timp -, apoi ale Spaniei, New Deal -ul lui Roosevelt în Statele Unite. Să ne mai referim la noi, de pildă la situația din energie, cum a fost, ce este și cum ar putea să fie. Și așa putea continua. Dar să revin la scrierea celui ce a fost mai mereu mai mult Nicolae Petrescu, decât Nicholas Comnen.

16. În susținerile sale, Nicolae Petrescu Comnen aduce în primul plan un nume important în Istoria Gândirii Economice, francezul Pierre Joseph Proudhon (1809 - 1865), ateu, sociolog, politician, jurnalist, filozof, economist, scriitor. Este considerat unul dintre părinții anarhismului, alături de Bakunin, Kropotkin, Jean Grave etc. Tipograf de meserie, dar luminat ca autodidact consecvent, printre altele, cercetător inteligent și incisiv. De la el ne-au rămas celebrele cuvinte: „La propriété c'est le vol” (Proprietatea este furtul), formulate mult prea grăbit și confuz de autorul lor și interpretate greșit de posteritate: Proudhon nu a dorit, de fapt, să se înțeleagă că proprietatea este un furt, ci că uzurucul proprietății este furtul. Oricum, deoarece revoluționarii nu l-au înțeles precum analiștii lui Proudhon - printre care, cu modestie, mă număr și eu - aceste cuvinte cu încărcătură explozivă

au inflammat baricadele revoluționare ale Parisului, ale Franței și nu doar, în 1848, în 1870, dar și mai departe, făcând să curgă mult sânge. În broșura sa în discuție, fostul ministru de Externe român, cu studii în Franța și cu o sămânță bine încolțită în favoarea dreptății sociale, îl citează pe Proudhon dintr-un unghi cel puțin interesant, dacă nu mai mult. N.P.C. scrie astfel: „Întrucât admitem că hârtia poate să suporte orice, suntem tentați să opunem sugestiilor, planurilor și proiectelor autorilor dispuși să sacrifice micile state, câteva idei ale unui apostol al social-democrației din secolul XIX... Este vorba de Proudhon”. Să vedem, dar.

Celebrul pamfletar, departe de a vedea riscul pentru pace în existența micilor națiuni, vede, din contră, acest risc pentru pace în existența marilor state. Pentru a realiza, dar, pacea, Proudhon nu ezită să solicite îmbucătățirea (divizarea, mai elegant, n.n.) marilor grupuri politice, convertite, pe această cale, în grupe... confederate. Precum arătau și Montesquieu sau Rousseau, continuă revoluționarul francez, aceste mari blocuri politice sunt incompatibile cu ideea democratică. Nu există o adevărată democrație acolo unde cetățeanul nu-și poate exercita dreptul său direct și firesc de a participa la evoluția publică. Cu cât o țară este mai mare, mai puternică, cu atât mai puțin se vădește posibil controlul cetățeanului asupra mandatelor săi. Cu cât marile state sunt mai numeroase, mai spune Proudhon citat de Comnen, „cu atât interesele și ambițiile lor se confruntă, se ciocnesc, generând finalmente războiul și nu pacea”. Mie mi se pare că în astfel de spuse se exagerează: dacă promovezi dreptul la viață al statelor mici, nu ai cum să conțesti dreptul la viață al statelor mari, și ele trebuie să trăiască. Le poți critica comportamentul, dar nu dreptul lor la existență în condițiile unui comportament cât de cât echitabil. Mi se pare mai rațional așa. Și, pe urmă, cine ești tu ca să stabilești care state pot trăi și care nu, care state

continuare în pagina 6

Conferința de la Yalta

Dan POPESCU

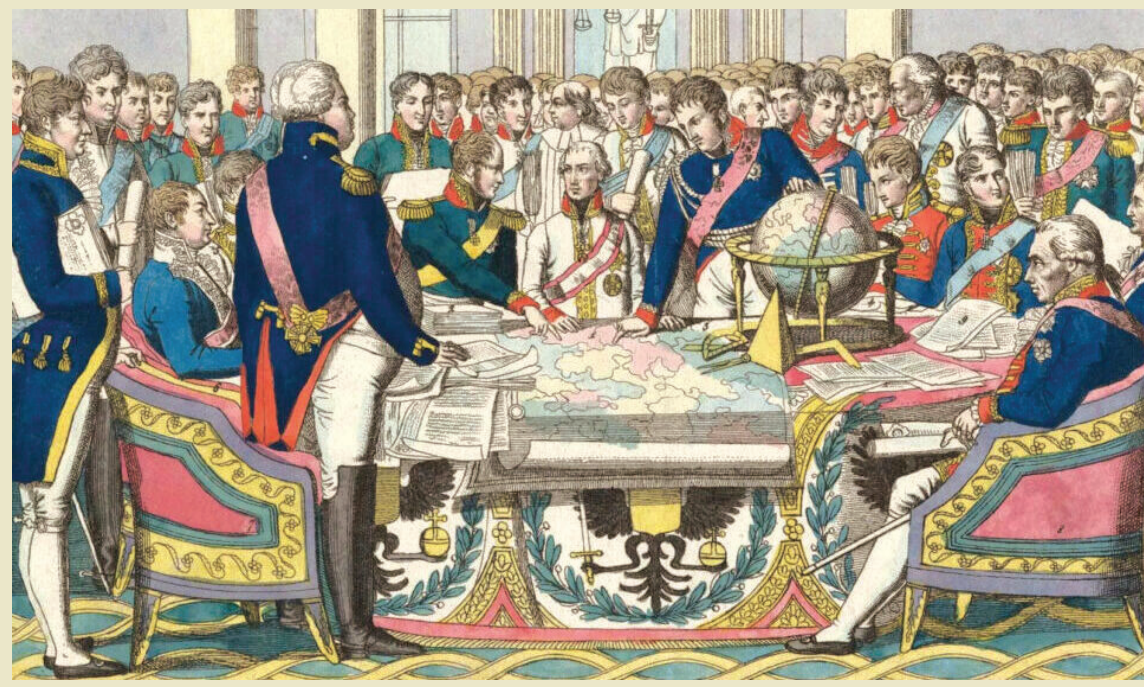
urmăre din pagina 5

pot exista și care nu, că cele mari sunt rele iar cele mici bune? Este o poziție cel puțin grotescă ca să nu spun penibilă și în afara realității. Care sunt forțele pe care le ai ca să poți conținea unele state mari în intențiile lor? Tot unele state mari? O judecată oscilantă. Oricum, însă, care îndeamnă la reflecție. Și mai sunt atâtea...

Dar să-l urmărim mai departe pe Proudhon: „Nu a fost Sfânta Alianță un congres democratic ce a urmărit un bine general. Marile corpuri astfel constituite sunt opuse ca interese. Cum lor le repugnă să se prăbușească, să piardă, în aceeași măsură le repugnă dreptatea. Prin război sau prin diplomație, ele trebuie să se lupte, să se bată”. Este surprinzător, comentează Comnen, să citești asemenea rânduri, în bună măsură profetice, înainte cu aproape un secol de crepusculul Societății Națiunilor și de Al Doilea Război Mondial. Nu ai cum să nu reflectezi încă o dată asupra acestor spuse, ești de acord cu ele sau nu, dar trebuie să le iei în seamă. Puțini dintre contemporanii săi l-au privit pe Proudhon ca pe un iluminat. În tot cazul, considerăm alături de Comnen că el singur a prezis soarta nefericită a instituției de la Geneva care nu a fost decisă astfel nici de Grecia, nici de Belgia, nici de România...

17. ...Unele dintre ideile lui Proudhon au fost preluate și de alții. „Proudhon nu a fost un izolat”, mai arată Comnen. „Domnul Aulard afirma astfel că: «nu este bine pentru colectivitatea umană în general și pentru colectivitatea europeană în particular, să se formeze state foarte mari», reluând ideile revoluționarului francez de la mijlocul secolului XIX. „Iar domnul Guy Grand, scria Comnen, unul dintre cei mai buni teoreticieni ai democrației, denunță imperialismul contemporan drept cel mai serios obstacol în organizarea păcii pe baze democratice”, citându-l: „Sau voința de putere a imperialismului va fi fără frână și nu trebuie să sperăm la o organizare democratică a lumii, sau ea se va confrunta cu drepturile legitime ale altor state sau asociații în măsură să realizeze un echilibru”. Și mai arată fostul ministru de Externe român venind în actualitatea de atunci: „Răspunzând la două articole din Times, din 10 și 23 martie 1943, atribuite profesorului Carr care se îndoia de anume adevăruri relevate de Proudhon, publicistul englez foarte cunoscut, dl. Wickham Steed... proclama sus și tare: «dacă nu există supraoameni, nu există (sau nu ar trebui să existe, n.n.) nici supradrepturi rezervate marilor națiuni. Acestea nu au dreptul să se servească de micile națiuni ca instrumente ale fantasmelor lor imperialiste sau ca instrumente ale dorințelor lor nemăsurate de putere». Și mai relevă ceva Comnen citând din presa timpului: „Nepuțând preciza care era responsabilitatea micilor state în războiul actual, adversarii lor susțin că ele reprezintă un pericol pentru pace întrucât formează o tentativă per-

Congresul de la Viena, 1815

sursa: Dosare secrete

manentă pentru cuceritori”. Observație remarcabilă. Sigur, mai scrie Comnen, este acesta un raționament care te face să surâzi. Este ilogic, de o moralitate îndoielnică și pe deasupra antidemocratică. Se precizează, însă, slăbiciunile celor slabi în „gura crocodilului”, cum menționa domnul Churchill, întrucât, un astfel de stat fiind lipsit de apărare, va fi cu siguranță, într-o zi, devorat. Oricum, consider că Nicolae Petrescu Comnen s-a referit la aceste teze, idei ale lui Proudhon și ale altora, de atunci și de mai târziu, pentru a pune în lumină vulnerabilitatea teoretică a gândirii marilor puteri care acuză pe cei mici de războaie, o vulnerabilitate ce generează replici pe măsură date la orice idei de acest fel, fie ele îndoielnice. Este de reflectat, însă, în oricare din situațiile menționate, situații care, din păcate, își află ilustrări penibile, periculoase în politica lumii. Tocmai în acest sens Comnen merită citit, citat și poposit asupra lui.

Partea finală a cărțiciei menționate scrisă de fostul ministru de Externe român este consacrată unor concluzii, pe care Comnen le relevă și le examinează cu aceeași tenacitate cu care a menționat idei, fapte și iarăși idei ce nu au făcut și nu fac cinste istoriei economice sau în general a lumii: „Nu există rațiuni valabile care să poată justifica dispariția sau amputarea unui oarecare număr de țări pentru a servi intereselor unor alte țări acestea fiind mai puternice. În admirabilul său mesaj de Crăciunul anului 1939, Papa Pius al XII-lea exprima aceste idei de o manieră convingătoare: «Voința de a trăi a unei națiuni, proclama preafinalul prelat, nu trebuie să eschiveze cu o sentință de moarte pentru o alta». Și continuă Comnen în aceeași manieră - din păcate, după cum au demonstrat și o demonstrează realitățile dinainte, de atunci și de mai târziu - o manieră mai mult morală, sentimentală și mai puțin reflectând „realul politik”. Dar chiar și așa principii și „linii roșii”, în acest cadru, trebuie trase, avertizând că mai devreme sau mai târziu, „moralul”, totuși, iese într-un fel sau altul, învingător, greu, dar iese. Aproape ca o regulă, marile imperii se nasc, trăiesc și mor. Iar cei mici

de multe ori trăiesc. Evident, putem discuta costurile, prețul, morții și sacrificiile. Pot fi contrazis, dar cred că nu judicios, nu cu argumente solide.

■■■■■

18. Revenind la Comnen, acesta scria: „Dacă este forța cea care prezidează crearea unei noi ordini ce ni se promite, trebuie să amintim... că oameni de stat, dintre cei mai notorii, printre care mai mulți anglo-saxoni reprezentând tocmai forța, n-au încetat să condamne în trecut un astfel de fapt în proclamațiile, discursurile și scrierile lor. Sunt dar contradicții care au făcut și fac ca micile națiuni să considere viitorul nesigur”. Mai ales, în mod particular, cele din Europa Centrală și Orientală. „Și nu vom putea închide aceste observații fără a nu mărturisi o oarecare perplexitate, mai sublinia, Comnen, practic este imposibil să înțelegi cum astfel de idei (cu privire la dreptul forței, n.n.) au putut germina în creierul intelectual al elitei produs de societatea cea mai particularistă care există. Mă refer la societatea anglo-saxonă. Nu este nimic mai inerent în natura umană, potrivit concepțiilor acestei societăți, decât libertatea. Istoria poporului englez, din vremea Magnei Charta până în secolul XIX

nu a fost decât o luptă continuă pentru libertate. Școala liberală clasică este un produs anglo-saxon. Selfgovernment-ul și self-help formează baza vieții politice și sociale anglo-saxone. Or, această societate, cea mai individualistă a lumii, cea mai refractară la orice tentativă de diminuare a autonomiilor individuale sociale sau administrative, se face oare astăzi protagonistă unor idei fundamentale contrare credo-ului său ancestral, fundamental contrare tradițiilor sale cele mai venerabile și cărora ea le datorează grandoaarea sa, pentru a crea o «Ordine Nouă» care nu va fi în realitate decât o tragică apostazie? Îmi vine greu să cred, completează Comnen. Dar atunci, ideile pe care le combatem vor fi ele oare destinate a fi aplicate, cu titlu de experiment, de către alte națiuni considerate inferioare? Nu vedem că ajungem astfel, în mod insensibil, la discriminări ce nu sunt decât un aspect nou al doctrinei «popoarelor alese»?”

Sunt câteva exagerări în acest sens la N. Petrescu Comnen. Poate nu atât în ce privește Anglia istorică care, condusă de Cromwell, și-a decapitat regele în favoarea unei burghezii mult mai populară decât o aristocrație mereu

elitistă și de multe ori cameleonică în procesul complex de slujire a țintelor sale perfect interesate. Dar cu siguranță în ceea ce a privit și privea Anglia în stabilirea politicii sale externe, clamându-și forța în relațiile cu cei mai slabi - printre altele, vezi marile colonii precum India - și versatilitatea în raport cu cei puternici - de pildă, relațiile până în preajma celui de Al Doilea Război Mondial cu Germania lui Hitler, un timp lăudată zgomotos chiar de Churchill, și mai apoi cu URSS, primind aprecieri superlativ de la același prim-ministru și drept cadou de mariaj, puțin mai târziu, influența de 100% rusească în state mai mici din Europa Centrală și de Est. Sigur, nimic și nimeni nu este perfect dar din nou, chiar dacă-l apreciem critic pe Comnen, se impun reflecției noastre asemenea situații. Și mai sunt atâtea de spus: o anume previzionare a „Perfidului Albion” de la care se trag acum multe din tragicele evenimente din Orientul Mijlociu etc.

■■■■■

19. Fostul nostru ministru de Externe din 1938, și subtil dar și direct îl citează spre „finalul finalului” problematicii sale, pe marele Talleyrand. Cu spiritul său uimitor de sinteză, scrie Comnen, Talleyrand arată în epoca Congresului de la Viena (1815) că „Europa este un sistem de state care au nevoie pentru a trăi între ele de un anume raport de echilibru. Dar aceste state sunt «ființe vivante». Echilibrul între astfel de «ființe vivante» nu poate fi impus din afară prin forță de către un alt stat sau un grup de state mai puternice, potrivit voinței lor arbitrare. El trebuie să răspundă (echilibrul menționat, n.n.) necesităților vitale ale tuturor statelor. Tocmai pentru a nu ne înșela asupra acestor necesități vitale trebuie realizată conlucrarea întregii Europe la acest sistem”. Din păcate, arată N. P. C., s-a ținut prea puțin seama de înțeleptele avertismente date de ilustrul om de stat chiar la Congresul de la Viena. Sub pretextul unui pretins echilibru european, Congresul a traficat, sub formă de troc, popoare și țări, ca

Conferința de la Potsdam

sursa: Evenimentul Istoric

animale sau mărfuri. Polonia, Basarabia, Veneția, Saxonia, Prusia Renană, fără a mai vorbi de imensele teritorii de peste mări, și-au schimbat puterea dominatoare potrivit cupidității, avidității unora și combinațiilor machiavelice ale altora, fără a-și da cât de cât silința măcar a unei minime consultări a populațiilor respective.

„Acest eșafod artificial, care a dansat pe ruinele cuceririlor napoleoniene, dar a și călcat în picioare ideile de libertate, egalitate, fraternitate promovate de împărat de la Revoluția franceză, mai scrie Comnen, care nu ținea cont nici de voința națiunilor, nici de morală și care, de asemenea, a creat o modalitate de «Ordine Nouă» generată în mare parte de mentalitatea autocratică a lui Metternich, a grevat din greu Europa în decursul întregului secol XIX. El a fost cauza îndepărtată a numeroase ridicări și războaie. Cea mai mare parte din problemele lăsate nerezolvate la Viena nu și-au aflat concluziile normale decât un secol mai târziu, prin Pacea de la București din 1913, care a pus capăt la două războaie balcanice, și prin Pacea de la Paris din 1919. Unele probleme sunt încă active», conchide fostul ministru de Externe român, oferind un tablou politic și social care nu prea necesită ștersături. Și mai arată Comnen: „Oamenii de stat ce vor fi chemați să prezideze următorul Congres de Pace ar trebui să mediteze serios la spusele lui Talleyrand sub riscul de a construi o operă proastă, efemeră, tăinuind noi războaie, noi revoluții, noi ruine. și nu vom putea închide aceste considerații fără să ne raportăm la cele câteva rânduri publicate de redactorul șef al revistei engleze «The Nineteenth Century» („Secolul XIX”, n.n.) din luna iulie recentă, care condamnă în termeni particulari vii, teoriile și sistemele actuale ce ne-au inspirat aceste prezente observații (dorința unor mari puteri de a înghiți națiunile mici și dreptul la viață al acestora, n.n.):

Pactul Ribbentrop-Molotov

sursa: Radio Moldova

«Aceste teorii și sisteme puse în practică vor distruge o lume bine stabilită (prin Tratatul de Pace de la Paris, din 1919, n.n.) fără a lua în seamă fericirea omului înmormântată astfel sub ruine. De ce? Pentru a construi o lume de abstracții incolorate, o cetate a penumbrelor oribile, uitând că singura tentativă de a crea o astfel de lume va fi mai rea decât cea mai rea dintre revoluții». Greu de contrazis sau măcar de combătut această caracterizare a britanicului citat de Comnen, privind, de pildă, Conferința de la Yalta (1945), și Potsdam (1945), cu urmări ce au căutat să fie înlăturate - dar, în bună măsură, nu prea s-a reușit, prin Conferința de la Malta (1989) etc. Este greu de comentat în plus, cu atât mai mult cu cât actualmente lumea s-a schimbat, au apărut instituții internaționale noi prevăzute ca benefice, și chiar au fost și sunt deseori benefice, numeroase personaje și reprezentanți de state mari (concentrând partea cea mai mare a intereselor capitalului

internațional) și-au schimbat veșmintele, dar în comportament au cam rămas asemănător cu cei citați negativ pentru secolul XIX. În pofida lor, țările mici există și își apără cum pot drepturile lor conferite de istorie, de realitățile istorice din diferite timpuri, de voința popoarelor lor. Comnen a murit demult. Dar spusele sale, spusele altora ca el - de pildă, zeci și zeci de mii în Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, „Noi vrem să ne unim cu țara”, ilustrând gândurile, speranțele, faptele istorice și de actualitate ale unor națiuni greu încercate în vremuri, printre care, pe un loc de seamă astfel, națiunea română -, nu au avut și nu au cum să moară odată cu ei. Duc acest mesaj de voință și acțiune peste veacuri. Sigur, marile capitaluri, marile puteri sunt mari puteri, trebuie să te poziționezi în raport cu ele, dar România, în raport cu SUA și Uniunea Europeană consider că se poziționează destul de bine. Încercând să nu-și piardă identitatea,

deși personalitatea economică fiind în mare parte ratată, cu toate consecințele de fapt, de ceea ce se temea Comnen în vremea lui. Ceea ce ar putea oferi totuși, prin eforturile de recalibrare, o bună perspectivă.

20. Și încă. Comnen și-a scris cărtulia privind dreptul la viață al statelor mici având în vedere experiența nu doar diplomatică, ci de viață, de la Vatican, de la ambasada României de la Berlin, de la Societatea Națiunilor, având în vedere înseși frământările și speranțele românești ce solicitau respect pentru toate țările, și nu doar teamă și atenție față de forța statelor mari, poate și anume avantaje în acest sens. Redactarea a făcut-o, cu siguranță, la Florența, în vremea celui de Al Doilea Război Mondial. Un ilustru oraș italian unde, prevenind cu succes, prin tratative cu germanii și americanii, distrugerea acestei nestemate a Renașterii, a civilizației latine și a civilizației lumii, și-a dobândit res-

pectul tuturor, fiind ales „Cetățean de Onoare” al Florenței. Nu cred că sunt mulți astfel, chiar deloc.

Dar mai este o problemă: unde era Florența până înspre toamna anului 1943? Era în Italia fascistă a lui Benito Mussolini, Ducele (conducătorul țării) neavând, în fapt, dar și în vorbe niciun fel de respect față de țările mici. Vezi războiul cu Etiopia și vezi, totodată ciuitirea gravă a României prin Diktatul de la Viena, din 1940, Diktat realizat sub teroarea generată de Hitler, Ribbentrop, Mussolini și Ciano, și cerut vehement de Horthy. Vezi, de asemenea, ceva mai devreme raptul de la România al Basarabiei, Bucovinei și ținutului Herța, sub amenințările ultimative, dure ale lui Stalin și Molotov, bineînțeles cu acceptul și chiar stimulați de germanii „neinteresați”, spuneau, de această problemă... În a doua jumătate a anului 1943, Italia, prin mareșalul Badoglio în acord cu voința poporului italian, a realizat trecerea Italiei de partea Aliaților. Rămânând însă profund filogermană Republica Salo (Republica Socială Italiană, cu capitala la Salo, un oraș mic pe malul lacului Garda), ce găzduia practic prin măsuri sălbatice, primitive, ruinele fostei societăți musoliniene, fasciste. Aici rămăseseră bine instalate puternice atitudini filogermane, în general având loc deseori confruntări între cei ce voiau o altfel de Italie și cei rămași fideli fascismului italian deloc departe de cel hitlerist.

21. Așadar, Comnen și-a redactat lucrarea ce promova o fantă de libertate și respect pentru oameni, într-o Italie încă nesigură, șovăitoare chiar sub acest aspect. Își spuneau cuvântul deceniile de evoluție fascistă, reminiscențele unei glorii care însă trecuse sau trecea cu repeziciune. Oricând, astfel, Nicolae Petrescu Comnen care risca scriind ce scria, putea suferi „atitudini contondente” din partea inamicilor încă înverșunați ai libertății și democrației pentru state și indivizi. Putea fi, în fapt, oricând omorât de adversari, pericolul era mare. „Rezolvați-l și

continuare în pagina 8

București, 1945

sursa: Agenția Media a Armatei

Dan POPESCU

urmă din pagina 7

pe asta, camarazi. Spune vrute și nevrute". Dar el, calm, hotărât, și-a văzut de treabă și cam pe la începuturile anului 1944 a publicat broșura în discuție. Riscul asumat nu a fost deloc puțin lucru. Tocmai de aceea, când trecem prin Florența, sau în România, și ne amintim de confruntările sale ideatice cred că îi datorăm acestui om înțelept și curajos măcar un gând pios, de respect și aducere aminte. Din păcate, de la patrie, avându-se în vedere viziunea sa de dezvoltare și politică bine fundamentată, eforturile sale, maniera de a fi și de a simți a acestui român, național, european și universal, deși ar fi binemeritat mai mult, a primit puțin. Nu este chiar în ordine. Este o situație, însă, care se poate îndrepta. Tineretul român, european, impregnat de o valoroasă cultură universală, care, vrem nu vrem, schimbă sau va schimba garniturile la conducerea țării, va putea acționa astfel. Să sperăm. Timpul cerne inextricabil valorile și tot el este cel care oferă recunoaștere socială celor adevărate.

■ ■ ■ ■ ■

P.S. Era prin anii de început ai acestui secol. Făceam parte dintr-o delegație a României - un director general din Ministerul Educației și Cercetării, doi prorectori de la universități importante ale țării, respectiv Universitatea din București și Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu - la Bruxelles. Pentru o dezbatere urmată de măsuri la nivelul UE în scopul continuării modernizării învățământului superior, din state membre sau aderente inclusiv finanțarea de mobilități și proiecte internaționale în educație etc. Totul era foarte interesant dar mă gândeam că trebuia să fie și util. Nimeni nu ridică o chestiune foarte importantă: bursele pentru studenții din Estul european aferenți acestor programe („Tempus” spre final, urmând „Erasmus”) erau de multe ori mai mici decât cele aferente studenților occidentali. Iar pentru cadrele didactice care se „mișcau”, diurnele vedeau același dezechilibru, net dezavantajos pentru state ca România, și potrivit posibilităților de învățare etc. Erau posibil reminiscențe ale unor situații de dependență din trecut etc. Nu ridică nimeni chestiunea, așa că am ridicat-o eu. Și cu destul aplomb și incisivitate - „elegant” desigur, „diplomatic” - atribute generate și de statutul meu didactic de atunci, profesor român dar și, prin concurs internațional câștigat, profesor titular de curs la una dintre marile universități ale Franței. Rezultatul a fost acela că luându-mi-se în considerare cele spuse în plenul Conferinței UE, au mai crescut cu câte ceva, chiar binișor, atât bursele cât și diurnele amintite, ceva mai aproape de cele Vestice. Până atunci, repet, din fondurile alocate pentru modernizarea învățământului superior în Europa de Est, cea mai mare parte - sau, mă rog, o mare parte -, se consuma pentru susținerea experților și consilierilor vest-europeni veniți oficial să sprijine procesul. Românii care mergeau dincolo, vai lume. Iar în schimburile de stu-

sursa foto: Gândul

denți, o situație similară pentru bursele vestice, mult mai generoase decât cele aprobate pentru Est. Spunând lucrurilor pe nume și deschis, s-a reușit îmbunătățirea unor astfel de situații, total inadecvate și așezarea lor în mai mare măsură potrivit rolului pentru care au fost concepute programele amintite. Nu cerusem ceva, ci, prin ceea ce am promovat, făceam parte din peisaj.

Din păcate, se pare că și acum, în alte domenii decât învățământul - în care decalajul Est - Vest totuși se menține, poate nu atât în domeniul productivității, cât, cu precădere, în domeniul salariilor, al veniturilor generale - ne confruntăm cu o cazuistică similară. Nu am cum să intru în acest spațiu restrâns, în mai multe detalii, dar aceasta nu este în măsură să ne ajute să fim competitivi pe diverse piețe cu firme concurente și chiar cooperante din alte țări. Este vorba mai ales de fondurile alocate pentru pregătirea și afirmarea specialiștilor autohtoni, de salariile din România - cu precădere la nivelul salariului minim comparativ cu vestul, de condiții tehnice și de mediu în care lucrează etc. Desigur, suntem dominați de cultura profitului. și nu este deloc rău acest lucru. Sunt și diferențe de productivitate. Dar este indiscutabil rolul factorilor interni de a remedia astfel de situații. În caz contrar - și sunt numeroase cazuri contrare - ne confruntăm - și ne confruntăm efectiv - și cu un puternic proces de emigrare a forței de muncă necesară progresului economic. O forță de muncă tânără, capabilă, pregătită la noi dar utilizată „dincolo”. Iară nu este rău. Dar trebuie construite soluții și pentru noi. Capitalul românesc trebuie încurajat, stimulat, și nu descurajat prin taxe ridicate. Altminteri, perpetuăm susținerile unor teorii și practici de tipul „Europa cu două viteze”, cu ecarteri mari în ce privește condițiile de muncă și viață, apropiindu-ne cu mare greutate de situațiile cu rol convergent și mult mai ușor de posibilele contestări și divergențe; care, în fapt, într-o Europă Unită, așa cum ne considerăm, nu-și au rostul. Această Europă Unită trebuie și susținută astfel. Și, ne-o spun nu puțini „europeni”, ea trebuie susținută prin acțiuni concrete nu doar prin vor-

bele unor politicieni la nivel național dar și european. Bune și acestea, însă... Iar negativă, în lipsa producției și exporturilor, o îndatorare externă în creștere ne împovărează pe noi, dar mai mult chiar pe copiii și nepoții noștri. Ne îndatorăm astfel nu doar economic, ci și politic etc. Nu este deloc teribil. Nu prea ne explică nimeni astfel: cu ce vom plăti dacă nu dezvoltăm, în fapt, producția, cea națională, desigur, dar și cooperările avantajoase? Sunt lucruri ce se pot îndrepta. Și mai sunt atâtea. Cum spuneam, economia nu progresa cu vorbe. Productivitatea, cointeresarea, veniturile, stimularea și, iată, inteligența artificială acum, sunt elemente fundamentale. Să învățăm mai mult din experiența Vestului, a Statelor Unite, a celor ce știu să-și susțină interesele.

*

... „Bogații huzuresc, săracii sărăcesc”. Cam așa își transmit oamenii. Nu este chiar bine. Eu însă cred că este bine să avem

cât mai mulți bogați, respectând legile și nu prin corupție, domeniu în care, din păcate, ne aflăm pe un loc de frunte. Este greu de crezut că te poți îmbogăți pe căi cinstite când economia, în general, merge în jos. Trăiască „comisiunile” de un fel sau altul. Opinez, deopotrivă, că, prin dezvoltare și progres, trebuie să urcăm pragul „sărăciei”, să fim și astfel mai aproape de Statele Unite sau Franța, de pildă, și nu înspre coada plutonului, aproape, uneori, de state africane. Dacă ne comparăm la „bogați”, și Slavă Domnului că ne comparăm, să ne putem compara și la „săraci”. Fiecare trebuie să aibe, în fapt dreptul la șansă. Avem numeroși tineri români de mare calitate, care și-au demonstrat și își demonstrează valoarea în poziții importante din economie, vezi, de pildă, la Banca Națională și nu doar, conducători de firme, specialiști cu studii strălucite afară, dar și în țară, în probleme economice și sociale,

Dronă rusească la Galați

REFLECȚII

Intelectualii români

Intelectualii români! După 1989 intelectualii români au fost șocați că nu mai sunt urmași de intelectualul mediu! Schimbarea se datorează, în primul rând, contextului: trecerea de la societatea industrială la societatea postindustrială, concomitent cu trecerea de la modernism la postmodernism! Z. Bauman explică foarte bine trecerea de la intelectualul care emitea judecăți autoritare la intelectualul-interpret! Șocol a fost atât de mare încât unii intelectuali nu înțeleg nici acum ce s-a întâmplat! Între timp intelectualul mediu s-a topit în clasa profesională!

Renașterea spirituală

Tribulațiile omului prin lumea materială nu i-au oferit satisfacțiile pe care ființa sa le aștepta după ce a atins un standard material! Așa se explica Renașterea Spirituală la care asistăm astăzi!

Euroeconomia XXI

Comitetul editorial

Dan POPESCU

Redactor șef coordonator

Nicolae EȘANU

Paula COTARCEA,
secretar general
de redacție

Consiliul științific

Prof. dr. Dan POPESCU

Prof. dr. Lucian BELAȘCU

Acad. prof. univ. dr.

habilitat DHC Grigore

BELOSTECINIC,

Republica Moldova

Conf. dr. Vasile BRĂTIAN

Paula COTARCEA

Prof. dr. Viorel

CORNESCU

Prof. dr. Partenie

DUMBRAVĂ

Conf. dr. Nicolae EȘANU

Prof. dr. Alexandra

HOROBET

Prof. dr. Eugen

IORDĂNESCU

Conf. dr. Paul LUCIAN

Prof. dr. Silvia

MĂRGINEAN

Conf. dr. Virgil NICULA

Prof. dr. Iacob

PETRU PÂNTEA

Lector dr. Dan-Alexandru

POPESCU

Conf. dr. Raluca SAVA

Conf. dr. Eduard STOICA

Prof. dr. Răzvan ȘERBU

Prof. dr. Cristina

TĂNĂȘESCU

editori

GRUPUL DE PRESĂ ȘI

EDITURĂ „CONTINENT” SRL

CAMERA DE COMERȚ,

INDUSTRIE ȘI AGRICULTURĂ

A JUDEȚULUI SIBIU

ISSN 1841-0707

Tel. 0742.483813,

e-mail contisib@yahoo.com

Articolele apărute în revistă exprimă punctele de vedere ale autorilor, care pot fi diferite de cele ale redacției.

Renate BRATU
urmărire din pagina 1

This article explores the main forms of overconfidence and their impact on investment behavior, forecasting, and risk perception through examples from behavioral finance research and real economic contexts.

Într-un experiment comportamental, mai multe grupuri de adulți au fost întrebați dacă se consideră a fi șoferi mai buni decât media. Rezultatul experimentului a arătat că între 70%-85% dintre cei chestionați au răspuns afirmativ. Din punct de vedere științific acest rezultat este eronat. Prin definiție, cel mult 50% dintre șoferi pot fi mai buni decât media, indiferent de criteriul de evaluare (mai agili în trafic, mai precauți sau pur și simplu mai raționali în a evalua eventualele pericole de trafic) (Ackert, Deaves, 2010). Însă așa cum nu ne place să recunoaștem, frecvent credem că avem cele mai bune cunoștințe și abilități pentru a ne considera superiori majorității semenilor noștri. Aceasta este supraîncrederea. Un comportament de tip bias. Biasul este definit ca distorsiune cognitivă de tip abatere sistematică și predictibilă de la raționalitatea normativă, produsă de procese cognitive automate, dincolo de controlul conștient. Astfel supraîncrederea este considerat biasul care generează efecte negative asupra deciziilor zilnice, mai ales asupra deciziilor financiare. și tocmai pentru că acest comportament este omniprezent în viața noastră, o multitudine de cercetători din domenii precum psihologie, sociologie și economie-finanțe au studiat în detaliu comportamentul de supraîncredere. De aici s-au clasificat cinci forme de manifestare ale supraîncrederii: (1) miscalibrarea; (2) efectul mai bun decât media; (3) iluzia controlului; (4) optimismul excesiv; și (5) eroarea de planificare. Aceste manifestări pot apărea simultan și se pot influența reciproc.

În anul 2023, majoritatea românilor considerau că rata de schimb leu/euro va depăși pragul de 5 lei, însă rezultatul a fost o medie anuală de 4,9464 lei/euro (BNR, 2023). La fel a fost și cazul anului 2024, unde preziviunile personale menționau valoarea de 5 lei/euro doar că media cursului s-a situat sub acest prag, ajungând la nivelul mediu de 4,9746. Abia anul trecut - 2025, cursul de schimb al monedei naționale în

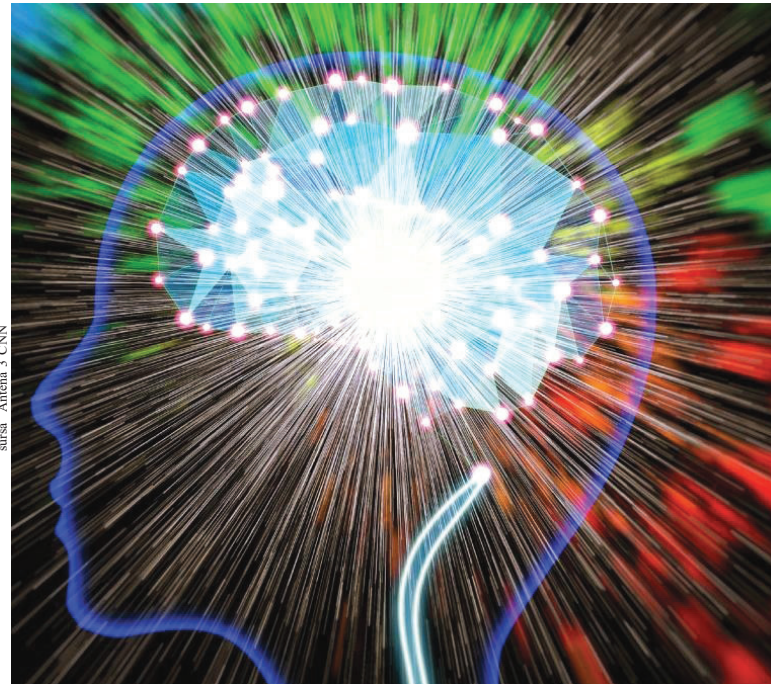
raport cu moneda zonei euro a depășit pragul mediu estimat, ajungând la 5,0431 lei. Acest exemplu prezintă miscalibrarea, înțeleasă ca o estimare a unei variabile în condiții de peste 90% certitudine în jurul unor răspunsuri foarte precise. Specialiștii consideră că miscalibrarea nu evidențiază neapărat eroarea în direcția estimării ci îngustimea aproape excesivă a intervalului de încadrare a variabilei. Alte exemple de "răspunsuri aproape sigure" le oferim și atunci când opinăm despre inflație, dobândă, salariu, vreme, numărul absolvenților de finanțe, înălțimea vârfului Mont Blanc, etc. Factorii de influență asupra miscalibrării sunt ancorarea informațiilor pe trecutul recent și narațiunile dominante din mintea noastră și a celor exprimate de cei din jurul nostru.

În același timp, mulți dintre noi avem o tendință nerealistă de a considera că deținem, în medie, cunoștințe mai bune și mai multe în raport cu ceilalți. Suntem în "Better than Average Effect". În anul 2007 doi cercetători de la Universitatea Mannheim (înființată în 1907, în orașul cu același nume din landul Baden-Württemberg, Germania) au analizat răspunsurile a 215 investitori activi cu privire la modul cum aceștia se autoevaluează comparativ cu ceilalți investitori pe trei dimensiuni: abilitățile de investiție, performanța trecută, cunoștințele despre piețele financiare. Rezultatele chestionarului au evidențiat o majoritate semnificativă care s-au poziționat peste medie. Distribuția răspunsurilor fiind puternic asimetrică spre dreapta scalei. Matematic, nu pot toți să fie peste medie. Acesta este efectul "better than average" în formă pură. În realitate s-a dovedit că investitorii care se considerau peste medie nu obținuseră randamente ale portofoliilor peste medie. De aici supraîncrederea determinată de decalajul între percepție și performanță. (Glaser, Weber, 2007). Se apreciază că un factor important care favorizează efectul "mai bun decât media" îl reprezintă însăși definiția excelenței și a competenței în raport cu care ne considerăm "Better than Average".

Cercetătorii britanici Mark Fenton-O'Creevy de la Open University Business School, Nigel Nicholson și Emma Soane de la London Business School și Paul Willman de la Said Business School – University of Oxford au

testat o altă fațetă a supraîncrederii și anume – iluzia controlului. Aceștia au analizat impactul convingerilor privind controlul iluzoriu asupra performanței traderilor care tranzacționează instrumente financiare. Autorii susțin că sarcinile și mediul cu care se confruntă traderii favorizează dezvoltarea iluziei de control și că predispoziția individuală față de această iluzie va fi corelată (invers) cu performanța traderului. Folosind o aplicație informatică inovatoare, concepută pentru a evalua iluzia de control în teren, datele provenite de la 107 traderi din patru organizații au arătat că diferențele individuale în ceea ce privește această tendință au o asociere semnificativă și invers proporțională cu performanța, măsurată prin evaluările managerilor privind performanța traderilor și prin remunerația totală (Fenton-O'Creevy, Nicholson, Soane, Willman, 2003).

În ceea ce privește optimismul excesiv, cele mai evidente rezultate pentru testarea acestui bias este în rândul antreprenorilor aceștia considerându-se în majoritatea cazurilor foarte încrezători în rata de succes a afacerii lor. Studiul Cooper, Woo și Dunkelberg (1988) a evidențiat analiza unui eșantion de 2.994 de antreprenori americani care tocmai deveniseră proprietari de afaceri noi. Antreprenorii au răspuns la două întrebări identice ca structură: Care este șansa ca afacerea să reușească? Care este șansa ca o afacere similară cu a ta să reușească? 81% dintre antreprenori au estimat șanse de reușită de 7 din 10 sau mai mari, iar 39% dintre aceștia credeau că alte afaceri similare au șanse de reușită de 7 din 10 sau mai mari. În realitate, rata reală de supraviețuire a firmelor noi din SUA la 5 ani este de aproximativ 30-35%. Antreprenorii din eșantion își evaluau șansele, în medie, la dublu față de baza statistică reală. În cazul României situația este în alt tablou al supraîncrederii. Raportul Global Entrepreneurship Monitor – Antreprenoriatul în România 2023-2024 evidențiază o supraîncredere moderată a antreprenorilor. Aproximativ 52,62% din populația adultă a României considerau că posedă cunoștințele și abilitățile necesare pentru a demara o afacere. De asemenea, 58,97% dintre români au menționat că frica de eșec îi împiedică să pornească o afacere, aceasta fiind percepția care plasa țara noastră pe locul 4 la nivel global și pe primul loc în Europa Centrală și de Est în ceea ce privește aversiunea față de risc. În plus, 55,67% dintre respondenți considerau că existau oportunități bune de afaceri în zona lor de acțiune în următoarele 6 luni, și doar 45,54% dintre români cunoșteau personal pe cineva care a lansat o afacere recent. Acești factori având efectul de reducere a încrederii în succesul inițiativelor private și amplifică sentimentul de risc. Studiul a mai subliniat că femeile tind să fie ușor mai optimiste decât bărbații în identificarea oportunităților și au o încredere marginal mai mare în propriile competențe. Cu toate acestea,

sursa: Antena 3 CNN

bărbații sunt mai puțin afectați de teama de eșec (Szabó, Dézsi-Benyovszki, Benedek, Györfy – FSEGA, 2024).

Planning fallacy sau eroarea de planificare este o altă formă a supraîncrederii, mai exact o extensie a variantei optimismului excesiv. Aici amintim exemplul celebru din economia Australiei în care Opera din Sydney planificată inițial pentru finalizare în anul 1963 la un cost de 7 milioane de dolari, a fost terminată abia în 1973 la un cost de 102 milioane de dolari (Ackert, Deaves, 2010). Trei cercetători de la Universitatea Aalborg din Danemarca au analizat 258 de proiecte de infrastructură de transport din 20 de țări, cu o valoare totală de 90 de miliarde de dolari (în prețuri 1995 constante). Aceștia au comparat sistematic costurile estimate în momentul deciziei de aprobare cu costurile finale efective, ajustate pentru inflație. Proiectele au fost grupate pe categorii: căi ferate, poduri și tuneluri, autostrăzi. Au testat trei explicații alternative: eroare tehnică, optimism (planning fallacy), denaturare strategică. Rezultatele studiului au arătat că în medie, costurile reale au fost cu 28% peste cele estimate inițial. Nouă din zece proiecte au depășit bugetul estimat (feroviar 45%, poduri și tuneluri 34%, autostrăzi 20%). În țări din afara Europei și Americii de Nord, depășirea medie a urcat la 65%. Autorii studiului au subliniat faptul că depășirile nu s-au redus în 70 de ani de practică profesională. Inginerii și economiștii din 2000 făceau aceleași erori sistematice ca cei din 1930. Aceasta însemna că experiența individuală sau colectivă nu corectează biasul de planning fallacy (Flyvbjerg, Skamris Holm, Buhl, 2002).

Deși supraîncrederea este un fenomen care afectează majoritatea oamenilor, intensitatea sa este puternic influențată de profilul demografic și contextul cultural al individului. Studiile arată că gradul de încredere excesivă variază semnificativ în funcție de gen, nivelul de educație, cultură și expertiză. Bărbații tind să fie mai supraincrezători decât femeile, în special în domeniul percepute tradițional ca fiind „masculine”, cum sunt finanțele. Persoanele mai educate academic sunt adesea mai supraincrezătoare în cu-

noștințele lor de investiții decât cele mai puțin educate. Profesioniști precum prognozatorii de piață, bancherii de investiții, avocații sau medicii deșii sunt experți (ei pot oferi informații mai precise decât novicii) rămând la fel de expuși miscalibrării, oferind intervale de încredere mult prea înguste pentru expertiza lor reală. Oamenii tind să fie mai supraincrezători în cazul sarcinilor dificile și pot prezenta chiar o lipsă de încredere (sub-încredere) în cazul sarcinilor foarte simple. De asemenea, nivelul de încredere excesivă diferă considerabil între societăți. Cercetările au arătat că subiecții chinezi sunt mai supraincrezători decât cei americani în testele de cultură generală, în timp ce americanii manifestă o încredere excesivă mai mare decât japonezii. În plus, s-a observat că asiaticii sunt, în general, mai supraincrezători decât britanicii. În domeniul finanțelor comportamentale există dovezi că supraîncrederea este o trăsătură individuală relativ stabilă. Ca urmare, anumiți investitori pot fi clasificați ca „tipuri” diferite în funcție de nivelul lor constant de supraîncredere manifestat de-a lungul timpului. Stabilitatea individuală sugerează că supraîncrederea nu este doar o reacție izolată la o anumită situație, ci o componentă structurală a modului în care unii oameni procesează informațiile și își evaluează propriile capacități. Se pare că supraîncrederea ne influențează deciziile financiare (îndeosebi cele în calitate de investitori pasivi sau activi). Supraîncrederea poate fi cauza tranzacționărilor excesive pe piața financiară și a subdiversificării portofoliilor (indiferent de profilul acestora). Una dintre explicațiile acestor comportamente se datorează unui alt concept al finanțelor comportamentale, respectiv părtinirea de auto-atribuire. Acesta apare atunci când ne atribuim succesul (financiar sau personal) exclusiv abilităților proprii, iar eșecul în atribuim mediului extern...sau „ghinionului”.

În încheiere...recunoaștem și faptul că biasul supraîncrederii are o perspectivă pozitivă. Este acea trăire care ne alimentează propria motivație pentru a duce la bun sfârșit proiectele financiare, profesionale sau personale. Însă are două condiții...disciplina și viziunea pe termen lung!

sursa: incredibil